

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ: ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Διάλεξη 09

Δεύτερο επεισόδιο (167b-169c): Η έννοια της αυτοαναφορικότητας ή η σωφροσύνη ως γνώση δευτέρας τάξεως – Πέμπτος ορισμός της σωφροσύνης (έπιστήμη έπιστήμης και δὴ και άνεπιστημοσύνης)

Νικόλαος Γ. Χαραλαμπόπουλος
Τμήμα Φιλολογίας

Σκοποί ενότητας

Σκοπός της ένατης διάλεξης είναι να εξοικειωθούν οι φοιτητές με την έννοια της αυτοαναφορικότητας ή της σωφροσύνης ως γνώση δευτέρας τάξεως. Επίσης επιδιώκεται η κατανόηση του πέμπτου ορισμού της σωφροσύνης (ἐπιστήμη ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης).

Περιεχόμενα ενότητας

Δεύτερο επεισόδιο (167b-169c):

- Η έννοια της αυτοαναφορικότητας ή η σωφροσύνη ως γνώση δευτέρας τάξεως.
- Πέμπτος ορισμός της σωφροσύνης (ἐπιστήμη ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης).

Περιγραφή μαθήματος

Η ένατη διάλεξη επικεντρώνεται στην έννοια της αυτοαναφορικότητας. Ο Κριτίας ισχυρίζεται ότι η σωφροσύνη διαφέρει από όλες τις άλλες μορφές γνώσης στο ότι είναι η μόνη που αποτελεί γνώση του εαυτού της και των άλλων γνώσεων. Η σωφροσύνη είναι γνώση της γνώσης, αλλά και της αγνωσίας. Η άποψη αυτή οδηγεί στον πέμπτο ορισμό της σωφροσύνης «ἐπιστήμη ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης», ο οποίος επίσης ανασκευάζεται από τον Σωκράτη.

Ερμηνευτικά σχόλια: πέμπτος ορισμός της σωφροσύνης

- Πέμπτος ορισμός: σωφροσύνη είναι η γνώση της γνώσης και της αγνωσίας (ἐπιστήμη ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης).
- «Τεχνικό» φιλοσοφικό λεξιλόγιο: η απορία του Σωκράτους οφείλεται στο *ἀτοπον* του ορισμού.

Ερμηνευτικά σχόλια: η έννοια της αυτοαναφορικότητας

- Η αυτοαναφορικότητα δεν χαρακτηρίζει κανένα άλλο αισθητό ή νοητό φαινόμενο: η ακοή ακούει ήχους και όχι τον εαυτό της, ο έρωτας αγαπάει την ομορφιά και όχι τον έρωτα, οι σχεσιακές έννοιες (μεγαλύτερο/μικρότερο, διπλό/μισό) εξορισμού δεν εφαρμόζονται στον εαυτό τους χωρίς να χάσουν το νόημά τους.

Ερμηνευτικά σχόλια: ανασκευή πέμπτου ορισμού

- Η (μετά Χριστόν;) «προφητεία» για τον μεγάλο άνδρα ο οποίος θα ορίσει το σύνολο των όντων.
- Ανασκευή πέμπτου ορισμού: η σωφροσύνη ως γνώση γνώσης και αγνωσίας δεν μπορεί να είναι ούτε υπαρκτή ούτε ωφέλιμη.

Πλάτων, Χαρμίδης (167b-169c)

Δεύτερο επεισόδιο (167b)

πάλιν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι, ὥσπερ ἐξ [167b] ἀρχῆς ἐπισκεψώμεθα πρῶτον μὲν εἰ δυνατόν ἐστιν τοῦτ' εἶναι ἢ οὐ--τὸ ἄ οἶδεν καὶ ἄ μὴ οἶδεν εἰδέναι ὅτι οὐκ οἶδεν--ἔπειτα εἰ ὅτι μάλιστα δυνατόν, τίς ἂν εἴη ἡμῖν ὠφελία εἰδόσιν αὐτό.

ἀλλὰ χρή, ἔφη, σκοπεῖν.

ἴθι δὴ, ἔφην ἐγώ, ὦ Κριτία, σκέψαι, ἐάν τι περὶ αὐτῶν εὐπορώτερος φανῆς ἐμοῦ: ἐγώ μὲν γὰρ ἀπορῶ. ἦ δὲ ἀπορῶ, φράσω σοι;

πάνυ γ', ἔφη.

Δεύτερο επεισόδιο (167c)

- ἄλλο τι οὖν, ἦν δ' ἐγώ, πάντα ταῦτ' ἂν εἶη, εἰ ἔστιν ὅπερ σὺ νυνδὴ ἔλεγες, μία τις ἐπιστήμη, ἢ οὐκ ἄλλου τινός [167c] ἔστιν ἢ ἑαυτῆς τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπιστήμη, καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης ἢ αὐτὴ αὕτη;
- πάνυ γε.
- ἰδὲ δὴ ὡς ἄτοπον ἐπιχειροῦμεν, ὦ ἑταῖρε, λέγειν: ἐν ἄλλοις γάρ που τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐὰν σκοπῆς, δόξει σοι, ὡς ἐγῶμαι, ἀδύνατον εἶναι.
- πῶς δὴ καὶ ποῦ;
- ἐν τοῖσδε.

Δεύτερο επεισόδιο (167d)

ἐννόει γὰρ εἴ σοι δοκεῖ ὄψις τις εἶναι, ἢ ὧν μὲν αἰ ἄλλαι ὄψεις εἰσὶν, οὐκ ἔστιν τούτων ὄψις, ἑαυτῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὄψεων ὄψις ἔστιν καὶ μὴ ὄψεων ὡσαύτως, [167d] καὶ χρῶμα μὲν ὄρα οὐδὲν ὄψις οὔσα, αὐτὴν δὲ καὶ τὰς ἄλλας ὄψεις: δοκεῖ τίς σοι εἶναι τοιαύτη;

μὰ Δί' οὐκ ἔμοιγε.

τί δὲ ἀκοήν, ἢ φωνῆς μὲν οὐδεμιᾶς ἀκούει, αὐτῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀκοῶν ἀκούει καὶ τῶν μὴ ἀκοῶν;

οὐδὲ τοῦτο.

συλλήβδην δὴ σκόπει περὶ πασῶν τῶν αἰσθήσεων εἴ τίς σοι δοκεῖ εἶναι αἰσθήσεων μὲν αἴσθησις καὶ ἑαυτῆς, ὧν δὲ δὴ αἰ ἄλλαι αἰσθήσεις αἰσθάνονται, μηδενὸς αἰσθανομένη;

οὐκ ἔμοιγε.

Δεύτερο επεισόδιο (167e)

[167e] ἄλλ' ἐπιθυμία δοκεῖ τίς σοι εἶναι, ἣτις ἡδονῆς μὲν οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἐπιθυμία, αὐτῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιθυμιῶν;

οὐ δῆτα.

οὐδὲ μὴν βούλησις, ὡς ἐγῶμαι, ἢ ἀγαθὸν μὲν οὐδὲν βούλεται, αὐτὴν δὲ καὶ τὰς ἄλλας βουλήσεις βούλεται.

οὐ γὰρ οὖν.

ἔρωτα δὲ φαίης ἄν τινα εἶναι τοιοῦτον, ὃς τυγχάνει ὦν ἔρωσ καλοῦ μὲν οὐδενός, αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐρώτων;

οὐκ, ἔφη, ἔγωγε.

Δεύτερο επεισόδιο (168a)

φόβον δὲ ἤδη τινὰ κατανενόηκας, ὅς ἐαυτὸν μὲν καὶ τοὺς [168a]

ἄλλους φόβους φοβεῖται, τῶν δεινῶν δ' οὐδὲ ἐν φοβεῖται;

οὐ κατανενόηκα, ἔφη.

δόξαν δὲ δοξῶν δόξαν καὶ αὐτῆς, ὧν δὲ αἱ ἄλλαι δοξάζουσιν
μηδὲν δοξάζουσιν;

οὐδαμῶς.

ἀλλ' ἐπιστήμην, ὡς ἔοικεν, φαμέν τινα εἶναι τοιαύτην, ἣτις
μαθήματος μὲν οὐδενός ἐστιν ἐπιστήμη, αὐτῆς δὲ καὶ τῶν ἄλλων
ἐπιστημῶν ἐπιστήμη;

φαμέν γάρ.

οὐκοῦν ἄτοπον, εἰ ἄρα καὶ ἔστιν; μηδὲν γάρ πω δυσχυριζώμεθα
ὡς οὐκ ἔστιν, ἀλλ' εἰ ἔστιν ἔτι σκοπῶμεν

Δεύτερο επεισόδιο (168b)

[168b] ὀρθῶς λέγεις.

φέρε δὴ: ἔστι μὲν αὕτη ἢ ἐπιστήμη τινὸς ἐπιστήμη, καὶ ἔχει
τινὰ τοιαύτην δύναμιν ὥστε τινὸς εἶναι: ἢ γάρ;

πάνυ γε.

καὶ γὰρ τὸ μείζον φαμεν τοιαύτην τινὰ ἔχειν δύναμιν,
ὥστε τινὸς εἶναι μείζον;

ἔχει γάρ.

οὐκοῦν ἐλάττωνός τινος, εἵπερ ἔσται μείζον.

ἀνάγκη.

εἰ οὖν τι εὗρομεν μείζον, ὃ τῶν μὲν μειζόνων ἐστὶν μείζον
καὶ ἑαυτοῦ, ὧν δὲ τᾶλλα μείζω ἐστὶν μηδενὸς μείζον

Δεύτερο επεισόδιο (168c)

[168c] πάντως ἄν που ἐκεῖνό γ' αὐτῷ ὑπάρχουσι, εἶπερ ἑαυτοῦ
μειζον εἶη, καὶ ἔλαττον ἑαυτοῦ εἶναι: ἢ οὐ;

πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη, ὦ Σώκρατες.

οὐκοῦν καὶ εἴ τι διπλάσιόν ἐστιν τῶν τε ἄλλων διπλασίων
καὶ ἑαυτοῦ, ἡμίσεος δήπου ὄντος ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων
διπλάσιον ἂν εἶη: οὐ γάρ ἐστίν που ἄλλου διπλάσιον ἢ
ἡμίσεος.

ἀληθῆ.

Δεύτερο επεισόδιο (168d)

πλέον δὲ αὐτοῦ ὄν οὐ καὶ ἔλαττον ἔσται, καὶ βαρύτερον ὄν
κουφότερον, καὶ πρεσβύτερον ὄν νεώτερον, καὶ
τᾶλλα [168d] πάντα ὡσαύτως, ὅτιπερ ἂν τὴν ἑαυτοῦ
δύναμιν πρὸς ἑαυτὸ ἔχη, οὐ καὶ ἐκείνην ἔξει τὴν οὐσίαν,
πρὸς ἣν ἡ δύναμις αὐτοῦ ἦν; λέγω δὲ τὸ τοιόνδε: οἷον ἡ
ἀκοή, φαμέν, οὐκ ἄλλου τινὸς ἦν ἀκοή ἢ φωνῆς: ἡ γάρ;

ναί.

οὐκοῦν εἴπερ αὐτὴ αὐτῆς ἀκούσεται, φωνὴν ἐχούσης
ἑαυτῆς ἀκούσεται: οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἀκούσειεν.

πολλὴ ἀνάγκη.

καὶ ἡ ὄψις γέ που, ὧ ἄριστε, εἴπερ ὄψεται αὐτὴ ἑαυτήν,
χρῶμά τι αὐτὴν ἀνάγκη ἔχειν:

Δεύτερο επεισόδιο (168e)

ἄχρων γὰρ ὄψις οὐδὲν [ἄν] [168e] μή ποτε ἴδη.

οὐ γὰρ οὖν.

ὀρᾶς οὖν, ὦ Κριτία, ὅτι ὅσα διεληλύθαμεν, τὰ μὲν αὐτῶν
ἀδύνατα παντάπασι φαίνεται ἡμῖν, τὰ δ' ἀπιστεῖται
σφόδρα μή ποτ' ἄν τὴν ἑαυτῶν δύναμιν πρὸς ἑαυτὰ σχεῖν;
μεγέθη μὲν γὰρ καὶ πλήθη καὶ τὰ τοιαῦτα παντάπασιν
ἀδύνατον: ἢ οὐχί;

πάνυ γε.

Δεύτερο επεισόδιο (168e-169a)

ἀκοή δ' αὖ καὶ ὄψις καὶ ἔτι γε κίνησις αὐτὴ ἑαυτὴν κινεῖν, καὶ θερμότης κάειν, καὶ πάντα αὖ τὰ τοιαῦτα τοῖς [169a] μὲν ἀπιστίαν παράσχοι, ἴσως δέ τισιν οὐ. μεγάλου δὴ τινος, ὦ φίλε, ἀνδρὸς δεῖ, ὅστις τοῦτο κατὰ πάντων ἱκανῶς διαιρήσεται, πότερον οὐδὲν τῶν ὄντων τὴν αὐτοῦ δύναμιν αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ πέφυκεν ἔχειν [πλὴν ἐπιστήμης], ἀλλὰ πρὸς ἄλλο, ἢ τὰ μὲν, τὰ δ' οὐ: καὶ εἰ ἔστιν αὖ ἅτινα αὐτὰ πρὸς αὐτὰ ἔχει, ἄρ' ἐν τούτοις ἐστὶν ἐπιστήμη, ἣν δὴ ἡμεῖς σωφροσύνην φαμὲν εἶναι.

Δεύτερο ιντερλούδιο (169b)

ἐγὼ μὲν οὐ πιστεύω ἑμαυτῷ ἰκανὸς εἶναι ταῦτα διελέσθαι: διὸ καὶ οὐτ' εἰ δυνατόν ἐστι τοῦτο γενέσθαι, [169b] ἐπιστήμης ἐπιστήμην εἶναι, ἔχω δισχυρίσασθαι, οὐτ' εἰ ὅτι μάλιστα ἔστι, σωφροσύνην ἀποδέχομαι αὐτὸ εἶναι, πρὶν ἂν ἐπισκέψωμαι εἴτε τι ἂν ἡμᾶς ὠφελοῖ τοιοῦτον ὃν εἴτε μή. τὴν γὰρ οὖν δὴ σωφροσύνην ὠφέλιμόν τι καὶ ἀγαθὸν μαντεύομαι εἶναι: σὺ οὖν, ὦ παῖ Καλλαίσχρου--τίθεσαι γὰρ σωφροσύνην τοῦτ' εἶναι, ἐπιστήμην ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης--πρῶτον μὲν τοῦτο ἔνδειξαι, ὅτι δυνατόν [ἀποδείξαί σε] ὃ νυνδὴ ἔλεγον, ἔπειτα πρὸς τῷ δυνατῷ ὅτι[169c] καὶ ὠφέλιμον: κἀμὲ τάχ' ἂν ἀποπληρώσῃς ὡς ὀρθῶς λέγεις περὶ σωφροσύνης ὃ ἔστιν.

Δεύτερο ιντερλούδιο (169c)

ἔπειτα πρὸς τῷ δυνατῷ ὅτι [169c] καὶ ὠφέλιμον: καμὲ τάχ' ἂν ἀποπληρώσαις ὡς ὀρθῶς λέγεις περὶ σωφροσύνης ὃ ἔστιν. καὶ ὁ Κριτίας ἀκούσας ταῦτα καὶ ἰδὼν με ἀποροῦντα, ὥσπερ οἱ τοὺς χασμωμένους καταντικρὺ ὀρῶντες ταῦτόν τοῦτο συμπάσχουσιν, κακεῖνος ἔδοξέ μοι ὑπ' ἐμοῦ ἀποροῦντος ἀναγκασθῆναι καὶ αὐτὸς ἀλῶναι ὑπὸ ἀπορίας. ἅτε οὖν εὐδοκιμῶν ἐκάστοτε, ἠσχύνετο τοὺς παρόντας, καὶ οὔτε συγχωρῆσαί μοι ἤθελεν ἀδύνατος εἶναι διελέσθαι ἃ προυκαλούμην [169d] αὐτόν, ἔλεγέν τε οὐδὲν σαφές, ἐπικαλύπτων τὴν ἀπορίαν.

Πηγή του αρχαίου κειμένου

Πηγή για το αρχαίο κείμενο: *Βικιθήκη*

<https://el.wikisource.org/wiki/%CE%A7%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%AF%CE%B4%CE%B7%CF%82>

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Νικόλαος Γ. Χαραλαμπόπουλος, Τίτλος μαθήματος: «Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία: Πλάτων και η Θεωρία των Ιδεών. Διάλεξη 09 Δεύτερο επεισόδιο (167b-169c): Η έννοια της αυτοαναφορικότητας ή η σωφροσύνη ως γνώση δευτέρας τάξεως – Πέμπτος ορισμός της σωφροσύνης (ἐπιστήμη ἐπιστήμης καὶ δὴ καὶ ἀνεπιστημοσύνης)».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1905/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

